

VORMSI SÕNUMID

Number 26

21.04.2006

Teabelehe *Vormsi Sõnumid* eesmärgiks on anda informatsiooni saareelu puudutavatel teemadel, käsitleda saare probleeme ning arendust.

Vormsi beebikool

Ühel ilusal septembrikuu õhtul seisis Hedvigi, Kadri-Liisi ja Getrudi emad kooli õues ja rääkisid .... noh, millest väikeste laste vanemad ikka räägivad. Getrudi ema kurtis, et Haapsalus beebikoolis käimine võtab ära terve päeva.

Agas miks mitte kohapeal beebikooli teha?

Lasteaia õpetaja Jana oli lahkelt nõus peenaiseks olema. Esimesel pühapäeval, kui me lasteaia ruumides kokku saime, oli kohal neli ema koos nelja lapsega – Age ja Getrud, Külli ja Hedvig, Krista ja Laura ning Kaia ja Kadri-Liis. Varsti lisandusid ka Airila ja Merylyn. Uuest aastast on meie ringis veel Barbi ja Holger Helmut – ainuke meessoos esindaja. Aeg-ajalt külastab meid Maris koos Emma Arabellaga. Titeringil on ka oma fänn - 6-aastane Kerli, kes käib koos väikestega mängimas ja laulmas. Mõnikord on rahvast veel rohkem, eelmisel pühapäeval lugesime kokku lausa 11 last.

Mida me seal titeringis siis teeme? Kõigepealt tervitame lauluga nii suuri kui ka väikseid osalisi, siis laulame, teeme ringmänge, näpumänge ja räägime muinasjutte. Laulud ja mängud on pärit eesti rahvaluulest ja peab ütleva, et neil vanadel lauludel on mingi omamoodi vägi, sest neid võib laulda nädalast — nädalasse aasta otsa, aga ikka nad ära ei tüüta.

Pisipõnnid pole muidugi koolilapsed, kellelt nõutakse kolmveerand tundi paigalistumist, nemad ukerdavad kas ühest sülest teise või uurivad hoopis pallikasti sisu. Tähtis on see, et nad on laulmise ja mängu juures, siis omandatakse sõnad ja viisid kui isenesest.

Peale „akadeemilist“ osa on lastel mänguaeg lasteaia mängunurgas. See on heaks ettevalmistuseks neile väikestele, kes veel lasteaias ei käi. Kui nad ühel päeval peaksid Vormsi lasteaias hakkama käima, on see koht neile juba selge ja tuttav.

Emad saavad laste mängu ajal omavahel suhelda ning aeg-ajalt on meil planeeritud ka loengud erialaspetsialistide poolt, kellest Vormsi saar õnneks puudust ei tunne. Jaanuarikuus rääkis lasteaia õpetaja Jana Kokk väikelapse arengu iseärasustest, aprillis oli medõe Ada Siilbekiga vestlusteemaks lastesõbralik keskkond.

Kaia Oper

*Vormsi Lasteaed—Põhikooli
direktori kt.*

Käesolevas numbris

Püasustusega väikesaarte seadus on muutmisel 2

Kalapüügist väikesaartel 3

Midagi, mida ajalooraamatust ei loe—Vormsi raamatukogu 4

Biosfääri kaitseala jätkab 6

Teated 6

Väikesaarte komisjoni tegemised ja püasustusega väikesaarte seadusest

Püasustusega väikesaarte seaduse jõustumisega 1. jaanuaril 2004 käivitus siseministeeriumi juures ka väikesaarte komisjon, kuhu kuulusid lisaks püasustusega väikesaarte esindajatele mõnede ministeeriumite esindajad, 2 maavanemat ja 2 Riigikogu liiget. Komisjoni juhivad minister Jaan Õunapuu ja on koos käinud 8 korda, kusjuures esimesel aastal saadi kokku viiel, teisel aastal ainult kahel ja sel aastal siis esimest korda 17. aprillil.

Komisjoni põhiline tegevus on olnud seotud väikesaarte seaduse muutmise vajaduse arutamisega. Komisjoni juurde loodud seadusandluse töörühm (juhiks Mark Soosaar), on selle aasta alguseks seaduse põhjalikult läbi töötanud ja ka hulga põhimõttelisi ja sisulisi muudatusettepanekuid sõnastanud. Töös osalesid lisaks töörühma liikmetele ka Ruhnu ja Vormsi vallasekretärid. Tähtsamad muudatusettepanekud, mis sellel esmaspäeval toimunud komisjoni istungile esitati olid järgmised: **1.** püasustusega väikesaarte loetelu võiks kehtestada Vabariigi Valitsuse (kehtivas seaduses Riigikogu); **2.** väikesaare püasustuse mõiste lahtikirjutamine seaduses; **3.** saare üldkogude poolset koostööstamist vajavate küsimuste loetelu väljatoomine seaduses; **4.** üldkogul hääleõigust omavate isikute vanuse alampiiri alandamine 15 eluaastani; **5.** ühendustee mandri või suursaarega kilomeetrihind ei tohi olla kõrgem maanteekilomeetri hinnast mandril; **6.** tasuta liitumine internetiga saartel; **7.** saarevahelise ametikoha loomine; **8.** maa eelisõiguse kehtestamine kohalikele omavalitsustele. Lisaks veel kümneid väiksemaid parandusi ja täpsustusi.

Suuremad vaidlused komisjonis kujunesid saare püasustuse mõiste ja saare üldkogule kutsutavate nimikirja üle. Vormsi Vallavalitsuse poolt laekus mingil hetkel siseministeeriumisse soov, et üldkogule kutsutaks saareelanikke eraldi nimikirja alusel, mille koostamisel lähtutaks saarel aasta jooksul olnud päevade arvust (põhimõte siis, et pead olema vähemalt 183 päeva

aastast saarel). Allakirjutatu kindel arvamus on, et selline päevade lugemine on jabur ja vaidlustatav ja vähemalt esimese üldkogule kutsutavate nimikirja aluseks peaks olema kõik valla elanike registrisse kantud isikud.

Kohtumisel saare mõnede ettevõtjatega umbes kuu aega tagasi püüdsin jahutada ka nende suuri lootusi põhimõtteliste ja riigile lisakohustusi toovate muudatuste osas, nähes komisjonis töötades, et niisuguste ettepanekute seadusesse sisseviimine võib osutuda võimatuks. Esmaspäeval komisjoni istungil küsisingi minister Õunapuult millal võiks seadus jõuda hääletuseks Riigikokku. Ega ma ühtegi kindlat tähtaega ei saanud: kõik sõltub sellest, kuidas valitsuse koalitsioonipooled kokku lepivad .... Praegu teevad veel komisjoni liikmed oma viimaseid ettepanekuid, seejärel läheb eelnõu ministeeriumidesse eelkoostööstamisringile. Töörühm vaatab parandused laekunud märkustega uuesti läbi ning siis võiks dokument minna juba viimasele koostööstusele, et jõuda mingiks ajaks Vabariigi Valitsuse istungile, kus siis otsustatakse selle saatmine või mitte saatmine Riigikogusse arutamiseks. Seega saab selle väikesaartele tähtsa seadusemuudatuse tee olema pikk ning võib karta, et sellel teel nüsitakse neid muudatusi tublisti vähemaks ja lühemaks.

Repliigiks veel niipalju, et kaks korda sellel aastal on volikogu osa liikmeid vallavalitsuse ettepanekul püüdnud mind saare esindajana komisjonis välja vahetada, seni pole see volikogu läbi läinud. Aprillikuu volikogus on päevakorras kolmas üritus.

Meelis Mägi
volikogu liige
väikesaarte komisjoni liige

Püasustusega väikesaarte seadus sätestab erisused, mis tulenevad püasustusega väikesaarte saareliste tingimuste eripärast ning ei ole sätestatud teiste seadustega. Püasustusega väikesaarteks seaduse järgi on Abruka, Kihnu, Manija, Piiris-

saar, Prangli, Ruhnu, Vilsandi ja Vormsi. Seadus on üsna deklaratiivne ning ei pane paika kindlaid kohustusi saarte reaalseks toetamiseks. Eelmise aasta lõpus eraldati riigieelarvest Vormsile lisaks iga-aastasele tasandusfondi summale 1 miljon krooni investeeringuteks (kasutatakse Sohlemi maja renoveerimiseks).

Seadus näeb mh ette teatud otsuste tegemiseks väikesaartel üldkogude kokkukutsumise. Küsimused, mille käsitlemisel tuleb enne otsuse langetamist ära kuulata väikesaare üldkogude arvamused, sätestatakse valla põhimääruses. Üldkogule kutsutakse kõik saarel alaliselt elavad täisealised hääleõiguslikud isikud. Vormsi valla põhimäärus ütleb, et üldkogude arvamused kuulatakse ära järgmistes küsimustes: saarega püasustuse loomine ja valla haldusjaotuse muutmine.

Vormsi vallavanem E. Sarapuu vastus järelepärimisele:

“Vallavalitsuse seiukoht esimese üldkogude kokkukutsumiseks ei erine väikesaarte seaduse töörühma eelnõu tööversiooni omast: esimene üldkogude kutsutakse kokku rahvastikuregistri alusel.

Püasustusega väikesaare, kes elab saarel vähemalt 183 päeva aastas, kusjuures tema eemalviibimine ei tohi ületada 90 päeva järjest. Koostööstatult saare üldkogudega võib vallavalitsuse laiendada püasustuse registreerimise kantavate isikute ringi ja see reguleeritakse väikesaare püasustuse registri pidamise korras. Püasustuse registreerimise ei kanta isikuid, kes viibivad omavalitsusüksusest eemal rohkem kui 90 päeva järjest.”

Ettepanek saadeti ka Siseministeeriumisse. Juurde on toodud uus mõiste—püasustuse register. Püasustuse registreerimine saarel viibitavate päevade alusel võib kujuneda tõeliseks pähkliks—kas teha seda sadamas? vallamajas? või näiteks külavanemate abi kasutades? Valla poolt põhjendati ettepaneku väitega, et saarel on nagunii kõik teada...

Kalapüügist väikesaartel

Kalapüük saartel ja rannikul on olnud osa rannarahva igapäevaelust. Selles, et see tänapäeval nii ei ole ega saa olla, on mitmeid põhjusi. Üheks põhjuseks on kehtiv Kalapüügiseadus.

Toome järgnevalt ära ühe konkreetse saartelt läinud ettepaneku kehtiva kalapüügiseaduse muutmiseks.

Käesolevaga esitavad Abruca, Vormsi, Ruhnu ja Kihnu elanikud kodanikualgatuse korras oma ettepanekud kalapüügiseaduse muutmiseks.

Ettepanek: Sõnastada kalapüügiseaduse § 13⁴ lõike 3 esimene lause alljärgnevalt, lisades teksti "ja püüasustusega väikesaarte"- "Lähtudes kalavarude seisundist, kehtestab Vabariigi Valitsus taotletava aasta püügivõimalused kalapüügiks kaluri kalapüügiloa alusel maakondade ja püüasustusega väikesaarte kaupa taotletavale aastale eelneva aasta 1. novembriks, kui Euroopa Liit ei anna püügivõimalusi hilisemal ajal."

Põhjendus: Kehtiva kalapüügiseaduse järgi on sisuliselt võimatu väikesaare elanikul hakata tegelema kutselise kalapüügiga ja sellega kasvõi osaliselt endale elatist teenida, kuna kalapüügigigis on ajaloolise püügigiguse järgi juba jaotatud ja uutel inimestel sisulist võimalust kalapüügiga tegelema hakata ei ole. Nt Saaremaa Keskkonnateenistuse andmetel on võimalik omandada püügigigust mõrrapüügile, kuid mitte nakkevõrkudele, mis on peamine kalapüügivahend. Püügigigis nakkevõrkudele on väga piiratud ja seda keegi lihtsalt ei müü (või on see väga kallis). Samas on püüasustusega väikesaarte seaduses püstitatud eesmärgid väikesaarte haldamisel nii püüselanikkonnale töökohtade ja toimetulekuvõimaluste loomine kui ka saarte elulaadi omapära säilitamine. Kehtivas kalapüügiseaduses sätestatud regulatsioon töötab nendele eesmärkidele vastu. Kalapüük nii elulaadi osana kui ka võimalusena elatist teenida on hetkel välistatud.

Konkreetselt Ruhnu puhul tuleb märkida veel ühte asjaolu. Vastavalt kalapüügiseaduse § 13²

annab kaluri kalapüügiluba õiguse kalapüügiks, välja arvatud lesta-püük, kutselise kalapüügi vahenditega merele kuni 20 m samasügavusjooneni. Saaremaa ja Ruhnu vahel on meri Veeteede Ameti andmetel vähemalt 31 m, Ruhnu ja Pärnu vahel veel sügavam. Seega ei saa ükski saarlane ega mandrielanik Ruhnu kala püüdma tulla (va lesta püüdma, mida siiani pole tehtud ja vist ei tehtagi, kuna paremad lesta-püügialad asuvad Eestis mujal). Seetõttu on Ruhnu sisuliselt kutselise kalapüügiga hõlmatud alast väljas. See on aga täiesti ebalooiline, kuna Ruhnu ümbruse meri on väga kalarikas, nt Ruhnu siia populatsioon on Tartu Ülikooli mereinstituudi andmetel Eestis kõige tugevam ja arvukam. Surve kalavarudele on Ruhnus praegu väga väike, mõningane püügimahu suurenemine ei kujuta kalavarudele mingit ohtu.

Kuna väikesaare elanik käib merel reeglina väikese paadiga, on oluline märkida ka ilma piiravat tegurit. Täiesti tavaline on, et kuus on kõigest 2-3 päeva tuulevaikset, mereleminemeks sobivat ilma. See vähendab omakorda võimalikku survet kalavarudele.

Nii Ruhnus kui Vormsil on seal elavate inimeste hulk väga väike, Ruhnus ca 55 ja Vormsil ca 300 inimest. Ennustatavalt on kutselise kalapüügiga tegeleda soovijaid Ruhnus 5-6 ja Vormsil 5-10. Seetõttu teeme ettepaneku lähtudes kalavarude seisundist kehtestada püügivõimalused püüasustusega väikesaartele täiendavalt senistele maakondade kaupa kehtestatud püügivõimalustele. Nt Ruhnu asub Saaremaast niivõrd kaugel, et sealne kalapüük ei suuda kuidagi mõjutada Saaremaa rannikumere kalavarude seisundit.

Püügivõimaluste kehtestamisel püüasustusega väikesaartele tuleb kindlasti jälgida senist hetkeseisu kutselise kalapüügi osas. Osadel väikesaartel, nt Kihnus on asustuse säilimisega säilinud ka kalapüük elulaadi osana ja kutsetegevusena. Seni väikesaarte elanikele kuuluv kutselise kalapüügi püügigigis peab

säilima vähemalt samas mahus.

Kaarel Lauk, Ruhnu;

Ants Varblane, Meelis Mägi, Vormsi;

Annely Akkermann, Kihnu;

Tõnis Siplane, Abruca

10. märtsi Vormsi vallavolikogus vastu võetud valla eelarve real **Kalandus ja jahindus** on kirjas püügiloa maksu kulu 18 000 krooni. Selletuskirjas seisis, et pensionäridest harrastuskalurite püügilubade toetamiseks. Oma selgituses ütles vallavanem, et arvutus on tehtud lähitaval võrkude arvust ja kinnitas, et selle järgi on 1 võrk kõigile püügiluba soovijatele aasta ringi tasuta.

Kirjalikule järelepärimisele vastas vallavanem: "Praegu saavad eelarve real 601 "Kalandus ja jahindus" ettenähtud rahaliste vahendite arvelt **kõik Vormsi pensionärid, kes soovivad, tasuta ühe võrguloo kuni 1 aastaks.**"

Märtsis toimus Vormsil kohtumine kalandusspetsialistidega.

Kohtumise kokkuvõtteks toob vallavanem ära järgmist:

1. Teha koos teiste väike saartega ettepanekud seaduste muudatusteks kalapüügi osas (Kalapüügiseadus, Püüselanikega väikesaarte...)

2. Esitada 01.sept- 01.dets. oma taotlused kutseliseks kaluriks saamiseks

3. Soovijatel osaleda aprilli lõpus toimival Läänemaa kalurite kokkusaamisel Haapsalus

Läänemaa kalurite koosolek toimub **27. aprillil Haapsalus.**

Vormsi raamatukogu tänapäev

Vormsi vallaraamatukogu kogudes on üle 11 000 teaviku. Aastas täiendatakse neid umbes 500 uue teaviku võrra; see sisaldab traditsiooniliselt raamatuid, ajalehti ja ajakirju, väike valik on ka muusikat ja õppefilme. 2005. aastal oli raamatukokku tellitud 3 nimetust ajalehti ning 17 nimetust ajakirju. Valdavalt koosneb kogu eestikeelsetest trükistest, vähesel määral on ka rootsi- ja venekeelset kirjandust. Raamatukogus saab tutvuda Vormsi vallavolikogu istungite protokollidega, Vormsi valla arengukavadega erinevatest perioodidest

ja ametlike materjalidega. Siin säilitatakse ka Vormsi puudutavat käsikirjalisi materjale. Raamatukogus töötab kahe kohaga avalik internetipunkt, samuti on raamatukogu ja selle ümbrus traadita interneti WiFi leviala.

2005. a. oktoobrikuu seisuga oli raamatukogul 279 lugejat, kellest umbes 150 on saare alalised elanikud. Lapsi on lugejate hulgas 20. Laenuamine toimub veel kaartkataloogisüsteemis, ent sellest aastast on hakatud tegelema üleminekuga elektroonilisele laenutussüsteemile. Lugejate kasutuses

on avariulitega ilukirjanduse- ja aimekirjanduse toad ning lugemisaal-lastetuba. Raamatukogus on alaliselt üleval raamatukokku saabunud uudiskirjanduse näitus, mida uuendatakse 2 korda kuus.

Soovi korral korraldab raamatukogu raamatukogutunde, ettelugemisi lasteaiale ja algklassidele, jm. Raamatukogu on avatud esmaspäevast reedeni kell 9.00 kuni 16.00.

raamatukogu juhataja

Külli Kivi andmetel

Vormsi raamatukogu ajaloost

Teadaolevalt oli Vormsi raamatukogu esimene saarele asutatud raamatukogu Eestis. 19. sajandi kolmandast veerandist on teada esimeste raamatute ilmumisest saarele. Kirjavara koosnes siis piiblist ja kirikulauluraamatutest. Österblomi tulekuga Vormsile ning kooli asutamisega tõusis lugemisoskus ning huvi kirjanduse vastu. Ta tõi endaga kaasa õpikuid, lauluraamatuid; sellele lisandusid peagi populaarteaduslikud teosed, ajalehed, ajakirjad, mida laevamehed Rootsist ja Soomest lisaks tõid.

On teada, et 1919. a asutati raamatukogu Vormsis Hullo külas. Raamatukogu ülalpidajaks oli Vormsi Eesti Algkooli hoolekogu. Raamatukogu oli laenutajaile avatud talvel iga päev, suviti ainult pühapäeviti. Raamatute laenutustähtaeg oli 2 nädalat. Siis oli kogus 296 raamatut, neist 131 ilukirjanduslikku. Raamatukogus oli registreeritud 92 lugejat, kellest 31 olid kooliõpilased 1919. aastal laenutati kogust 1094 raamatut. Vormsi valla Eesti Algkooli juures asuva raamatukogu vara hinnati 1164 marga peale. 1919. aastal eraldas vallanõukogu raamatukogule 50 krooni toetust, mis kulutati uute raamatute ostmiseks. Raamatukogu edukaks tööks aga sellest ei piisanud. 1920. aastal oli raamatukogu saanud haridusministeeriumilt 250 marka toetust ja õpi-

laspeo korraldamise eest sai raamatukogu tulu 260 marka. Eestikeelse raamatukogu asutamise aastaks saarel on märgitud 1924. Siis oli saarel 2 raamatukogu: Hullo (endises vallamajas) ja Svibys (on teada, et Svibys elas raamatukogu üle vähemalt 2 tulekahju). 1935. aastal tähistati riiklikult raamatu 400. juubeliaastapäeva, sest tol ajal teati, et esimene eestikeelne raamat trükiti 1535. aastal. Raamatuaasta pidustused 1935. aastal toimusid ka Vormsil. Juubelipidustused algasid eesti- ja rootsikeelse jumalateenistusega, 1939. aastal oli Vormsi valla raamatukogus 1013 köidet ja laenutusi 387 korda. Kogu ise asus Hullo algkooli majas. Rootsi haridusseltsi 800-köiteline raamatukogu asus Vormsi kiriklas.

Ajalooürija Kuno Valgema andmeil oli enne sõda Eestis 2 suuremat rootsikeelse koguga raamatukogu - Noarootsi ja Vormsi. Nõukogude vägede tulles uputati kogu rootsikeelne kirjandus saarel kui sotsialismivaenulik Vormsi kiriku kaevu. Päästa suudeti 7 raamatut, mis on praeguseni hoiul Läänemaa Muuseumis.

Nõukogude ajal on raamatukogu asunud mitmetes suuremates külates: Svibys, Kersletis, Suuremõisas, pearaamatukogu oli Hullo.

1965. a raamatukogu passist nähtub, et saarel elas 505 inimest, kellest 416 olid täiskasvanud. Koolis õppis 77 õpilast ning õpetas 8 õpetajat, kokku oli seal 7 klassikomplekti. Raamatukogu asus külanõukoguga, mille otseses alluvuses ta oli, ühise katuse all. Raamatukogu kasutada oli 57, 47 ruutmeetrit põrandapinda. Ruumid vajad korraldusi. Raamatukogu eelarveks on märgitud 935 rubla, millest raamatutele kulutati vaid 80, ülejäänud kasutati inventari soetamiseks ning töötasudeks. Raamatukogu töötaja töötasu oli siis 47,35 rubla kuus.

Vahepeal kuulus raamatukogu Haapsalu kultuuriosakonnale, ent alates 1991. aastast on see jälle valla alluvuses.

Vormsi raamatukogu arhiivi andmetel

kirja pannud Külli Kivi

Külli Kivi lõpetab sel aastal [Viljandi Kultuurikolledzi](#). Ta käsitleb oma lõputöös Vormsi kultuurilugu ja keskendub Vormsi raamatukogule. Kellel on huvitavaid andmeid Vormsi raamatukogust, selle ajaloost, võtke palun Külliga ühendust.

Raamatukogust mälestuste—meenutuste läbi

Igaühele saarel seondub Vormsi raamatukoguga **Annika** nimi. Palju huvitavat raamatukogu ajaloost on rääkida teistelgi. Ajasime Svibys juttu vormsilaste **Meeli Süsteri** ja **Mati Jäämehega**.

1956. aastal, kui **Meeli** saarele elama tuli, oli raamatukogu ka Svibys. Meeli meenutab: *Sel ajal vanemad inimesed eriti ei lugenud—tol ajal peeti, et kes raamatuid loeb, on laisk inimene, normaalne naisterahvas ei lugenud.*

Meeli töötas Hulloos raamatukogus aastatel **1971-1983**: *Strengi Liide kutsus, Juhari läks ära. Juhari ütles, et ega sa siia kauaks ei jää. Oli plaanimajandus ja plaani täiteks oli vaja valetada. Ju ma õppisin selle selgeks. Varem olid töötajad olnud 4-5-6 aastat.*

Tol ajal oli raamatukogu vallamajas: lastetuba oli seal, kus praegu Valvi istub ja teatmeteosed seal, kus on Ege tuba. Meeli teab, et raamatukogu oli kunagi ka vanas vallamajas, karskusseltsi majas (kas päris alguses?) .Meeli ajal 8000 raamatut, 140 lugejat (võrdluseks toob ta, et 1930. a. oli alla 1000 raamatu, elanikke üle 2000). Keelte poolest oli eesti keeles, vene keeles hästi vähe. Inimesed aktiivselt ei käinud. Raamatud odavad, osteti ise. Põhiliselt loeti ajakirju ja aianusalaseid raamatuid. *Siis ei olnud sex—kirjandust ja kui mõni oli, siis ei tohtinud lastele anda.* Lugemistähtaeg oli 2 nädalat (Küllil: praegu on kuu). Hiljem tuli, et võis teistest raamatukogudest tellida. Aga tol ajal ei tahtnudki keegi. Ajakirju ja teatmeteoseid koju ei tohtinud laenutada. Lugemas käidi enamasti hommikupoolikut. Laupäev—pühapäev oli raamatukogu kinni, teisipäeval oli hiljem lahti, aga siis ei käidudki. Meeli ise ei tegelenud raamatute muretsemisega, vaid need telliti ja saadeti Keskraamatukogu kaudu: pakid tulid, numbrid pandud. Teatud aja pidi ajakirjandust säilitama.

Meeli ise on oma sõnul kõva raamatulugeja. Suuremad lugejad olid

Martin Matti, Streng Liide, Friberg Selma, Mandre Ellen, Jäämees Mati, Treial Juhan. Head lugejad olid Lia Rosenblad, Kõrge Asta, Levo Jüri, Zelikovski.

Mõnele lugejale poleks heameelega raamatuid andnudki. Valgemaal Kuuno käis kogu aeg lugemas.

Palju oli poliitilist kirjandust, riigimeeste kõnesid. Poliitilist—kes seda lugeda tahtis maal. Suvel õpilased lugesid, neil oli seda koolis vaja. Poliitilist kirjandust sai kaela määritud.

Igal aastal oli sotsialistlik võistlus, algul kohustused ja siis aruanne. Tavaliselt need kattusid, natuke numbreid tuli juurde panna.

Mina üritusi eriti ei teinud. Igaks kvartaliks tuli teha ürituste plaanid: kirjanike tähtpäevad, raamatunäitused, vestlused raamatutest. Anti ette, mis teha.

Koha peal tegime lugemisvõistlusti—1-3 klass käisid kogu aeg, suuremad ei käinud.

Meeli meenutab: *Ükskord oli “Loomingus” luuletus, mille ridade esimesed tähed andsid kokku ülevallt alla “sini-must-valge”. Valgemaal Kuunole andsin lugeda. Piirivalve tuli ja küsis just seda ajakirja. Kuuno tõi ajakirja tagasi ja sealt oli just see luuletusega leht ära võetud. 80ndatel aastatel pidi see olema. Piirivalve ülemused Saaremaalt käisid ja küsisid, kus Lenini stend on. Minul ei olnud. Mõistlikud olid, mõni siin koha peal küsis rohkemgi.*

Minul tõi Volli koju ja raamatukokku väikese jõulupuu. Minule ei oelnud keegi, et ei tohi. Vahel kui oli Lenini sünnipäev, eks ma siis panin teose nähtavale.

Ära tuli Meeli töölt nõ. poliitilise kirjanduse pärast. 1982. a. sügisel oli poliitilise kirjanduse kuu. Meelil oli peres raske aeg ja ta ise murest murtud poja pärast. Metoodikuks oli Ilme Sepp, talle oli aru vaja anda. Meeli oli poliitilise kirjanduse kuu unustanud ja ei leidnud kohe ka päevikut. Nii läkski ta omamoodi pahuksisse ja kevadel tuligi ära.

Jäämees Mati nimi seostub vormsilastel eelkõige päästekomandoga, aga **veebuarist kuni aprillini 1961** oli ta pärast sõjaväge Svibys raamatukogus tööl. Mati ja Helgi meenutavad: *Sovhoosi osakondade ajal olid raamatukogud Svibys, Kersletis ja Suuremõisas . 1961. a. lõpupoole viidi raamatukogud Hulloosse kokku. Kui Mati koolis käis, oli raamatukogu Hulloos koolimajas, hiljem läks vallamajja.*

Svibys on olnud raamatukogu eri aegadel kolmes erinevas kohas. Mati meenutab: *Eriti palju ei käidud, Sviby küla inimesed käisid. Kolga Paul oli kange lugeja. Plaanid olid: pidi loenguid pidama, näitusi ja stende tegema. Rajoonist käidi kontrollimas. Aruandeid pidi iga kuu lõpus saatma. Väga vähe oli lugejaid, siis sai väikest sulit teha ja lugemise arvu suurendada. Palk oli suhteliselt hea—35 rubla kuus. Vallasekretäri palk oli 39 rubla ja külanõukogu esimehel 45 rubla.*

Raamatukogu oli avatud 3 korda nädalas. Raamatuid sai tellida ja vahetada, Hulloos oli keskraamatukogu. *Oli, kui ma õieti mäletan, üle 500 raamatu. Üks tuba oli päris täis, teises olid ka mõned. 2 tuba oli meie käes (tolleaegne maja on maha põlenud). Põhiline oli nõukogude kirjanikud, eesti kirjanikud ja venekeelseid raamatuid oli. Tellitud olid ajalehed, ajakirju ei mäleta.*

Mati on ise olnud hea lugeja ja luges juba kooli minnes: *Valgemaal Kuuno isa oli köitnud ajakirja “Laste Rõõm”. Petrooilamp oli kodus kummuti peal ja siis sai loetud. Lugemine meeldis. Koolis oli kõige hullem vene keel—just kirjutamine. 7. klassis mure, et saaks eksami tehtud. Siis panin tähele, et kes eesti keeles palju lugesid, need ka kirjutasid hästi. Mõtlesin, et nii võiks vene keeles ka teha. Lugesin ajakirja “Ogonjok”, 10 % sain aru. Eksami tegin ära ja isegi nelja peale.*

küsitlesid ja kirja panid
Elle Puurmann ja Külli Kivi

Inimene ja biosfäär. Biosfääri kaitseala jätkab!

UNESCO biosfääri kaitseala, lühendatult BKA, mis loodi Lääne-Eesti saarestikus 1990ndal aastal, oli oma võime te tipus möödunud kümnendi keskel. Riikliku rahastamise ja tugevate spetsialistidega tehti suurepärasest tööd Saare- ja Hiiu maakonnas ning Vormsi saarel. Ühiskonna ja looduse tasakaalu otsimisel tegutsesid biosfääri kaitseala keskused planeeringutes, kogukonna hariduses, kohaliku ettevõtluse arengus, looduskaitsealade kavandamises, rahvusvahelise kogemuse vahendamises, teaduslikes uuringutes, kirjastamises ja paljudes muus. Uue aastatuhande alguses jooksis aga BKA kinni, ja tema korralduslik pool peaaegu lagunes. Miks – ei ole praegune teema, kuid põhjustena võiks nimetada riigi poliitilisi ja majanduslikke prioriteete, organisatsiooni energia ammendumist ja inimeste saatuseid. Kuid säilib kõige olulisem – meie saarestiku väärtustamine UNESCO poolt kui oluline näide inimese ja tema kodu-ökosüsteemi vahelisest tasakaalustatud seosest.

Viimased viis aastat on BKA süsi aidanud tuha all hoida mitmed saartel olevad mittetulundusühingud. Tegevusi, mis vastavad UNESCO programmi "Inimene ja Biosfäär" (MAB) põhimõtetele, on ellu viidud muude projektide kaudu. On säilinud (ja isegi laienerunud) kohalikest huvirühmadest koosnev võrgustik, kelle jaoks saarte majandusliku kasvu kõrval on oluline tasakaalu säilimine inimese ja looduse vahel. Niisugune maailmavaade hakkab taas moodi minema koos kasvava looduse ja majanduse läbipõimumisega, koos mittemateriaalsete väärtuste "hinnatõusuga". On mõistetud, et BKA ei ole kaitseala selle sõna otseses tähenduses, see ei ole keeld ega käsk, vaid võimalus oma kodupiirkonda jätkusuutlikult edasi arendada.

Eelmisel aastal astuti oluline samm. Tööd taasalustas BKA spetsialist, kes asub nüüd Riikliku Looduskaitsekeskuse Hiiu maaltalituse juures. Ning käivitati rahvusvaheline *Interreg IIIB projekt "Ranniku jätkusuutlikkus kui võimalus"*. Selles projektis osalevad Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Saksamaa biosfääri kaitsealad eesmärgil ühendada sarnaselt mõtlemaid Lääne-mere randlasi ja innustada meid aktiivsemalt osalema ranniku korralduses. Projekti veebileht asub aadressil www.coastsust.net (praegu ainult inglise keeles).

Nimetatud projekt viib aprilli lõpus läbi küsitluse selle kohta, kuidas kohalikud elanikud, ametiisikud ja ettevõtted näevad täna võimalusi inimese ja looduse jätkusuutlikuks koosarenguks, ja iseäranis millisena nähakse BKA kohta meie saarestikus. Eestis jagatakse laiali viissada ankeeti, millele oodatakse siiraid ja läbimõeldud vastuseid. Iga ankeedivastaja saab kingituseks raamatu. Ankeetide vastuste põhjal kavandatakse seda, millised valdkonnad ühistegevusse kaasata – haridus, külaliikumised, metsandus, turism, kalandus, talumajandus, kaugtöö võimalused jne.

Mõeldes tagasi vanale biosfääri kaitsealale näen, et vahepealne seisak oli paratamatu. Ühiskond muutus kiiremini kui tollane BKA struktuur, ja asutus kaotas oma selge koha meie saarestiku elus. Praegune elu eeldab rohkem avatust, koostööd ja isetegemist, ning just seda peab arvestama ka programm *Inimene ja Biosfäär* oma tegevuste kavandamisel Eestis.

Toomas Kokovkin

UNESCO MAB kontaktisik

Teated

Teabelehe väljaandja:
MTÜ Läänerrannik.
 Vormsi, Läänemaa
 Telefon
 47 32174
 e-mail:
laanerannik@hotmail.ee

Läänerrannik

Vormsi vallavalitsus võtab tööle **arendus- ja majandusspetsialisti**. Kandidaadilt eeldatakse kesk-eri või kõrgharidust (soovitavalt majandusalane), head meeskonnatöö kogemust, stressitaluvust, eelnevat töökogemust antud alal, arvuti kasutamise oskust, projektide kirjutamise, juhtimise ja läbiviimise oskust. Avaldus ja CV koos motivatsioonikirjaga tuleb esitada **5. maiks 2006** Vormsi vallavalitsusele. Info telefonil 47 32 226 või e-maili aadressil vv@vormsi.ee

Vormsi vallavalitsus on kuulutanud välja konkursi **Vormsi Lasteaed-Põhikooli direktori** ametikoha täitmiseks alates 1. juulist.2006. Kandidaadilt eeldatakse vastavust Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt kehtestatud kvalifikatsiooninõuete-

le, soovitatavalt koolijuhitöö kogemust, head suhtlemis- ja koostööoskust, majanduslikku mõtlemist, arvuti kasutamise oskust. Avaldus, CV koos motivatsioonikirjaga ning ametikohale esitatud nõuetele vastavust tõendavate dokumentide koopiad tuleb esitada Vormsi vallavalitsusele **5. maiks 2006**. Info telefonil 47 32 226 või e-maili aadressil: vv@vormsi.ee. Vajadusel võimaldatakse ametikorter.

Vormsi Lasteaed-Põhikool otsib mitmekülgseid ja teotahtelisi õpetajaid järgmiste ainete õpetamiseks: eesti keel ja kirjandus, inglise keel, ajalugu, ühiskonnaõpetus, käsitöö, kunstõpetus, kehaline kasvatus, tööõpetus, klassiõpetaja. Info telefonil 47 29 448 või e-maili aadressil: kool@vormsi.ee. Avaldus ja CV motivatsioonikirjaga palutakse saata Vormsi Lasteaed-Põhikooli aadressil Läänemaa, Vormsi vald, Hullo küla, 91301, avalduste esitamise tähtaeg on **15. mai 2006**.

Vormsi vallavalitsus on teatanud, et annab **rendile Hullo kaupluse ruumid**. Soovijatel palutakse esitada avaldus ja tegevuskava Vormsi vallavalitsusele hiljemalt **24. aprillil 2006, kell 14.00**. Momendil on rendileping Vormsi Tarbijate Ühistuga.